

hitsatta, för att man vid ogynnsamt väder skulle kunna upphänga fiskegarnen till torkning inomhus. Denna beforderades då af drag genom nyssnämnda snedgående lufthål i långväggen. Boden är täckt af ett halmtak, hvars konstruktion är densamma som för alla byggnader, som bära sådant i denna del af Sverige. Taket uppbäres på midten af ett par saxade sparrar, fig. 2 G. Den öfverskjutande delen af boden uppbäres i hvardera hörnet af en på ända ställd stock, upptill intappad i den stock, som uppbär loftgolfvet, och nedtill i den öfversta af de längdstockar som höra till den andra stenkistan. Denna stenkista har till ändamål att tillsammans med den, på hvilken boden hvilar, bilda båtstaden och samtidigt tjänstgöra som skydd mot sjön och isen. Den är enkelt och sinnrikt konstruerad just med tanke på isens påtryckning, genom att i den yttre vinkeln af knutningen intappats en genom alla stockarna gående grof stör, hvilken, som på fig. 4 synes, omöjliggör en eventuell rubbning af stockhvarfven. Till båtstaden leder en smal stenbro.

D. Ljungdahl.

Kakelfynd från Stockholm under år 1907.

Det, som genom jordfynd vid grundgräfningsar i Stockholm kommer till museerna, är ofta i mycket fragmentariskt skick och sällan något, som skulle ådraga sig större uppmärksamhet af en besökande allmänhet. Dessa jordfynd hafva emellertid stort lokalhistoriskt intresse och låta museets samlingar växa på områden, som knappast stode att på annan väg förkofra. Särskildt är det den lokala krukmakarindustrien, hvars historia härigenom på ett ofta oanadt sätt blir belyst. Dessemellan kommer ett och annat föremål också med, som i någon mån ersätter de med insamlandet förenade utgifterna.

De viktigaste fyndplatserna ha varit: under våren 1907 tomterna Karduansmakaregatan 9 och Klara Östra Kyrkogata 8, under hösten Strandvägen 5 och Drottninggatan 110. De utan jämförelse intressantaste sakerna ha emellertid kommit från Karduansmakaregatan 9.

Där började man att gräfva redan på hösten år 1906 och fortsatte därmed långt fram på våren 1907. Att grundgräfningarna härstädes drogo så långt ut på tiden berodde till stor del på egendomliga bottenförhållanden. Tomten ligger nämligen just i den gamla strandlinien, där Brunkebergsåsen en gång stupade brant ned mot sjön. Tomtens yttre del har därför till flere meters höjd måst fyllas med ditförda ämnen. Då här funnits delar af en klinkbygd båt, som antagligen sjunkit på platsen, och diverse 1500-tals föremål med märken af att ha legat i strandsvallet, får man väl antaga, att här varit öppen strand ännu under slutet af 1500-talet.

De äldsta här gjorda fynden gå ej så långt tillbaka som dylika å äldre mer bekanta fyndplatser i närheten, såsom f. d. Bondeska palatsets tomt och Helgeandsholmen. På sistnämnda ställen ha nämligen påträffats äfven sent medeltida saker, då man vid Karduansmakargatan 9 däremot ej funnit något föremål äldre än 1500-talets tidigare del. Under den mellanliggande tiden har staden alltså vuxit ut ett stycke på malmen, så att kulturlager äfven kunde hopa sig litet längre bort från den gamla stadens portar. På tomten mellan Klara kyrkogård och Drottninggatan gå ej de äldsta fynden så långt tillbaka som vid Karduansmakargatan. Föremål från yngre tider äro å dessa båda ställen tämligen besläktade. Från de andra platserna ha endast mindre samlingar kommit till museet.

Skålförmiga konkava kakel, som likna låga lerkärl, med fyrsidig mynning och ståplatta utgöra den äldsta typen bland de anträffade kaklen. De äro ofta oglaserade, men sådana svärtade med järnsvärta såväl som med enkel grön- eller brunglasyr ha äfven hittats. I Stockholm tillhöra dessa väl 1500-talet, annars är det nog ej möjligt att med säkerhet angifva åldern för dylika kakel, ty de äro bland de allra vanligaste inom hela kakelområdet.

Några exemplar af en annan under senare medeltiden vanlig, sedan snart utdöende kakeltyp, men med helt olika härkomst än den förutnämnda, äro äfven anträffade, nämligen sådana, som äro sena ättlingar till de halfcylindriska kaklen. Det bäst bibehållna exemplaret, som dock är sällsynt litet, visar fig. 1. Men därjämte äro flere bitar af större dylika med käl kring randen och med slät grön

botten, likasom matriser till sådana, anträffade. Denna typ är emellertid långt vanligare i kulturlager af något äldre datum än de under 1907 rubbade.

Flere slags bladkakel från renässansen ha i mängd framgräfts, tyvärr dock mycket ofta i små bitar. Bland portikkaklen finnas så-

Fig. 1. Halfcylindriskt kakel.
N. M. 108556.

Fig. 2. Rektangulärt kakel.
N. M. 108853.

dana med framställningar af Kristus och den samaritanska kvinnan vid brunnen. Deras glasyr är ljusgrön; därför tillhöra de förmodligen de äldsta renässanskaklen i Stockholm. Genom några små bitar äro de oformligt stora kaklen, som först kommo i bruk mot 1500-talets slut, representerade, men det finnes också många mindre från samma tid med bilder i relief t. ex. af en evangelist eller af dåtida mer kända personer. Några af dessa äro också yngre, säkert från 1600-talets början.

Enastående för Stockholm så vidt hittills känt — både till format och dekoration — är det synnerligen godt bevarade stående rektangulära kaklet fig. 2.

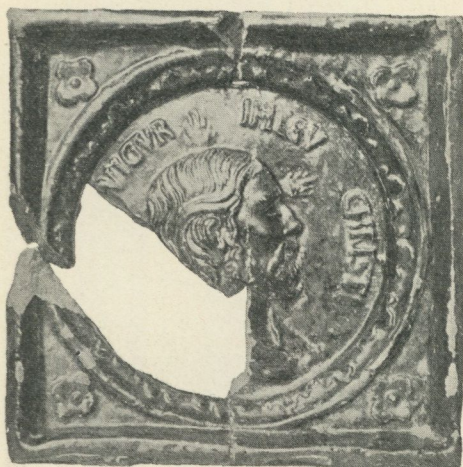

Fig. 3. Medaljongkakel. Stockholm.
N. M. 108573.

Museum i nämnda stad. Den å dessa kakel oftast förekommande glasyren är ljusgrön, vanligen ljusare än den normala gröna glasyren. På båda platserna ha funnits flere exemplar af dessa kakel, så att det således ej är fråga om något enstaka löst fynd, utan det måste föreligga ett direkt lån mellan Braunschweig och Stockholm.

Hörnkakel till ugnar, hvartill ofvan beskrifna bladkakel höra, saknas besynnerligt nog så godt som helt och hållet i fynden. Där emot finnes det simskakel af flere modeller, t. ex. en ljusgrön konkav sims med putti i löfverk eller en sims med lodrät nederdel och utkragad öfverdel samt skiftande dekoration. Bland dessa sistnämnda simskakel finnes ett par typer, som tydligen äro afsedda att uppbära krön. Simsens öfre, rikt profilerade del springer å dessa förhållandevis långt fram.

Fig. 4. Medaljongkakel.
Braunschweig.

Medaljongkakel med flere olika mönster ges det äfven bland årets fynd. I midtfältet afbildas t. ex. Martin Luther, en schematiskt hållen romersk kejsare eller kejsarinna eller en dam i renässansdräkt. Fig. 3 och 4 visa snarlika bilder af samma kakel med inskriften EIN VICTOR IHESU CHRISTI. Det ena, fig. 3, är funnet Karduanmakargatan 9, det andra, fig. 4, i Braunschweig och förvaras nu i Städtisches

Fig. 5. Krönkakel.
N. M. 108559.

Ett af de talrikast funna krönkaklen visar fig. 5, som tillhör en på Östersjökusten vanlig typ för sådana kakel. Dessa krön från Stockholm ha en mycket skiftande dålig grön glasyr. Till ett kakelugnskrön har väl också hört den fragmentariske ryttaren fig. 6. Efter utländska förebilder att döma hade en sådan sin plats

framom fogarna mellan de egentliga krönkaklen. Figurer sådana som denna, gjorda mer eller mindre i friskulptur, äro inga hvardagligheter hvarken i in- eller utlandet. Denna bör därför noteras som ett bland de märkligare bland 1907 års jordfyndsförvärf.

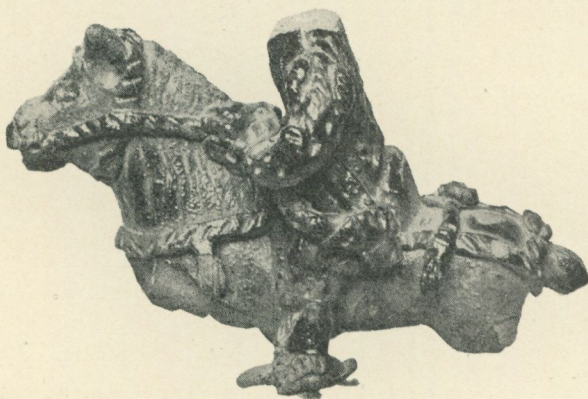

Fig. 6. Krönfigur.
N. M. 108677.

Så godt som alla senast nämnda kakel äro funna å tomten Karduansmakargatan 9 och tillhöra senare hälften af 1500-talet. Glasyren är vanligen grön, mera sällan brun eller svart. Alla utom krönkaklen ha rump af sen form å baksidan. Fynden af dessa kakel ha varit särskildt välkomna, därför att de äro från en tid, som infaller mellan tillverkningstiden för hufvudmassan af de kakel, som kommit

från Helgeandsholmen och f. d. Bondeska palatsets tomt till Statens Historiska Museum, och af dem, som från Helgeandsholmen kommit till Nordiska Museet.

De flesta af de under året funna 1600-tals kaklen ha kommit från Klara Södra Kyrkogata 8. Märkligast bland dessa torde de kakel af olika modeller vara, hvilka ingått i praktugnar af samma slag som Skoklosterugnarna eller dylika från Hesselby i Spånga, se Meddelanden från Nordiska Museet 1903 sid. 41. De ha en i Stockholm sällsynt dekor, hvit relief mot blå botten. Men äfven kakel med den under 1600-talet dominerande svarta glasyren ha inkommit. Bland de oglaserade finnas äfven delar af kupiga bladkakel. Då man ej har sig bekant, att runda ugnar användts vid denna tid, ha dessa kakel väl tillhört runda uppsatser. De torde vara de första i sitt slag från Stockholm.

Kakel från senare tid än 1600-talet förekomma naturligen äfven bland jordfynden rätt ofta, men de gallras vanligen ut. Museet äger nämligen redan så omfattande samlingar af fullständiga kakel från dessa yngre tider, att dylika jordfynd ej gifva oss några nya viktigare upplysningar.

—a—i.

»Julebispen» och »Saint Coisne».

I H. F. Feilbergs »Jul» omtalas ett par egendomliga jullekar, som fordom lektes i julstugor i södra Själland. En af dem erbjuder vid närmare betraktande ett särskildt intresse.

Leken kallades »julebispen»¹ och utfördes sålunda: Iklädd hvit skjorta satt »biskopen» på en stol och höll i munnen en pinne med ett brinnande ljus i hvar ände. Under skjortan dolde han en handduk eller dylikt. Framför honom på golfvet stod en skål med vatten. De lekande gingo i ring omkring honom och sjöngo:

¹ H. F. Feilberg, Jul, 1904, II, s. 254.